

HEVESI JUDIT

Katalóniai giccsparádé

MARIA ÁNGELS ANGLADA: AUSCHWITZI HEGEDŰ

Libri Könyvkiadó
Budapest, 2013
172 oldal, 2990 Ft

”

Anglada könyve 2013-ban jelent meg a Libri Kiadónál. A könyv már önmagában azzal felkeltheti érdeklődésünket, hogy szerzője egy katalán költő, író, tehát olyan ország szülötte, amit közvetlenül nem érintett a holokauszt. Ráadásul az *Auschwitzi hegedű* kötelező olvasmány Katalóniában, gondolhatjuk tehát, hogy a szöveg egy újszerű aspektusból közelít a történehez. Nos, nem teszi. Ha kívülről haladunk befelé, akkor egy biztos; a könyv kézhezvételekor meglepődünk. A borító irdatlan giccs, de nem is ez a lényeg, hanem a szerzőn és címen kívül itt olvasható feliratok: „nemzetközi bestseller”, illetve „Muzsikaszó és szerelem a történelem legsötétebb óráján”. (Mellékes, hogy a szerelmi szál egyáltalán nincs kibontva.) Nem hiszem, hogy a metaforává vált Auschwitz szentimentális, romantikus szenvedésként való elképzelése megengedhető lenne, de mondják, sosem a „külső” a lényeg, így inkább lapozzunk. A könyv kétségbeesetten ragaszkodik a keretekhez, mintha mindig kapaszkodót keresne, biztos pontokat, amelyekből kiindulva nagyot hibázni nem lehet. Keret egyfelől a '90-es évek idősíkjá, amely egy zenekar koncertjét és az elsőhegedűs nő (Regina) hangszere és különleges játéka köré szerveződik. Másfelől a nyolc fejezetet hét idézet és nyolc tényszerű, korabélinek tűnő feljegyzés is keretbe helyezi. Az idézeteknek nincs különösebb funkciója, Dante vagy a Zsoltárok könyvének idézése pedig kissé közhelyesnek hat, ugyanakkor Jannisz Ritszosz *Hírvivők* részlete telitalálat. A tényszerűnek tűnő feljegyzések a történelmi hiteleséget szándékoz(hat)nak alátámasztani, ugyanakkor logikátlanok. Az első ilyen bejegyzés '41-es dátumú majd mikor azt hinnénk, itt a kronologikusságon a hangsúly, s '44-ből vagy '45-ből olvashatjuk majd az utolsót, '44 után ismét '42 következik, majd jó nagy ugrással idézet az IG Farben perének nürnbergi jegyzőkönyvéből. Ezek a részek is véletlenszerűen kiválasztottnak tűnnek, ráadásul az egyik a történettel is ellentmondásba kerül. A 27. oldalon olvashatjuk: „A rabok

átlagos élettartama: 9 hónap = 270 nap.” A mi „főhőseink” azonban éveket élnek túl borzalmas körülmények között, hónapok, mi több, évek telnek el úgy, hogy pl. egészségi állapotuk lényegében változatlan. Ez egy koncentrációs tábor esetében valószínűtlen. Efféle problémákkal persze nemcsak az *Auschwitzi hegedű* nem törődik. Anne Frank naplójának például születtek extrém adaptációi. Alvin H. Rosenfeld *Anne Frank és a holokauszt emlékezet jövője* c. tanulmányában Frances Goodrich és Albert Hackett 1955-ös, „*Anne Frank naplója*” című színdarabjáról ír, ahol Anne egy vidám, győzedelmeskedő figura, akiben sosem hal meg a remény. Az előadás végén Otto Frank alakjával még azt is mondatják, hogy lánya még az első általa megjárt koncentrációs táborban is boldog lehetett. Fontos világosan látnunk, hogy mindez ártalmas. Persze, ahogyan arra Rosenfeld rámutat, semmi nem gátolhatja meg az „eltörténetlenedés” folyamatát, de mérsékelhető lenne ennek néhány negatív következménye. Az Auschwitzról való beszédnek ugyanis két igazán fontos funkciója és üzenete lehet: az emlékezés/emlékezet/emlékeztetés és hogy soha többé ne ismétlődhessen meg mindez. Noha Auschwitz azért is válhatott szimbólummá (elsősorban a zsidóság holokauszt alatti szenvedéseinek szimbólumává), mert voltak túlélői (míg pl. Sobibórnak vagy Treblinkának alig), tömeges mennyiségben létrehozni (és fogyasztani) olyan történeteket haláltáborokról, amelyeknek végén a szereplők életben maradnak és boldogok, önámítás. (S ezzel a megfogalmazással még jóindulatú vagyok.) Félreértés ne essék, tisztában vagyok vele, hogy mindez nem kérhető számon pusztán egyetlen könyvön, ahogyan azt is gondolom, hogy a holokauszt reprezentációja nem kell, hogy minden esetben tökéletes történelmi hűséggel történjen, ugyanakkor nyilvánvalóan ennek is vannak határai, keretei, valamint érdemes látni a tendenciákat, az előzményeket vagy akár különböző kontextusokat, amikbe a szöveg és könyvtárgy (például egy borító) érkezik.

Maria Ángels Anglada könyve egy Auschwitzban készülő hegedű történetét mutatja be. „Egy hegedű a Három Folyó táborban, egy hegedű, mint a túlélés eszköze. Talán.” (79.) A keret, ahogyan már említettük, a '90-es évek, ám ezeken a részekén kívül a történet egy koncentrációs táborban játszódik. A szöveg a hangszer készítőjének, Danielnek mindenapjait, így a koncentrációs táborbéli életet is igyekszik megjeleníteni. A tökéletes hegedű elkészítésének ideje és Daniel sorsa két náci fogadásának tárgya lesz; Daniel maga sem tudja, pontosan mennyi idő áll rendelkezésére, az azonban biztos, hogy amennyiben kicsúszik az ismeretlen határidőből, a kísérleti bázisra kerül, egy embertelen orvos kezére. A hegedű „időben” elkészül (Daniel ezért egy vacsorát kap jutalmul, a hegedűt megszólaltató zenészt, Bronislaw-ot pedig csodálatos játéka miatt Bernadotte gróf – beazonosítható történelmi személy: eredeti neve Folke Bernadotte, '43-tól a svéd vöröskereszt alelnöke – kimentti a táborból), az orvos pedig a Parancsnoknak minőségi rajnai borokkal tartozik, amiket végül az ezzel (is) megaláztott Daniel köteles lepakolni egy teherautóról. A hegedűkészítő fogadással kapcsolatos megjegyzésén keresztül a kötetben esetenként alkalmazott feketehumor is megmutatkozik: „Alaposabban belegondolva, a Disznók szemszögéből, ez elég magas ár az Untermenschek egyikeért.” (115.) A szerző igen jól jeleníti meg a hegedű elkészítése közben Danielben játszódó (testi és lelki) folyamatokat, mint a félelmet és a dilemmákat; ha túl gyorsan elkészül, legyöngült állapotban többet kell majd máshol dolgoznia, ha elront valamit, vége az életének, megölik a Disznók. A gonosz nagybetűs, általánosított megnevezése (Disznók, a Szörny) vagy a Dreiflüsselager pokolként való aposztrofálása mindenképp említésre méltó megoldások. Előbbi érdekes gesztus, s mivel a koncentrációs tábor „orvosaira”, őreire használja, elfogad-

ható általánosításnak tűnik. Ugyanakkor a fogadást kötő két náci beazonosítható történelmi személyiségek. (Az orvos Sigmund Rascher, Dachau KZ orvosa, akit Himmler parancsára a tábor felszabadítását megelőző egyik napon megöltek, míg Sauckel a nürnbergi per során megvádolt, majd halálra ítélt Fritz Sauckel.) Utóbbi, vagyis a pokol szó használata azonban rendkívül problémás. Eszünkbe juthat Kertész Imre *Sorstalanság* c. könyve, amelyben Köves Gyuri a koncentrációs táborból visszaérkezve, s azzal szembesülve, hogy a KZ-t pokolként aposztrofálják a következőt mondja: „[...] az én részemről azonban mindenesetre csak a koncentrációs tábor tudom elképzelni, mivel ezt valamennyire ismerem, a poklot viszont nem.” Világos tehát, hogy semmi szükség a romantikus szóhasználatra, nem beszélve arról, hogy a valóság ez esetben az elképzelhetőnél is borzalmasabb.

Nem jó könyv tehát az *Auschwitzi hegedű*, ugyanakkor – s most talán minden eddig gondolatomnak ellentmondok – jó szándékkal írt, empatikusnak szánt könyv ez, s még mindig jobb, ha ilyen formában, stílusban, de szó van a múltból, mintha megtörhetetlen lenne a hallgatás.

Köszönjük olvasóinknak, a Tiszatáj folyóirat barátainak,
hogy 2014-ben is följánlották jövedelemadójuk 1%-át
alapítványunk támogatására!

Kérjük, ha tehetik, 2015-ben sem feledkezzenek meg rólunk.

A Tiszatáj Alapítvány adószáma:

19082349-2-06